

Vilhelm Balling danselærer, restauratør og "Danmarks første lærer i folkedans"

af Ole Skov

Vilhelm Balling (1848-1902) var en af de mest kendte og spektakulære danske danselærere fra 1800-tallet. Han var født d. 13. maj 1848 i København og døbt Frederik Wilhelm Viggo Balling i Trinitatis Kirke d. 12. juni. Som så ofte er kirkebøgernes skrivemåde ikke altid den samme, som den en person selv anvender. Vilhelm Balling skrev altid selv Vilhelm med enkelt V og anvendte sjældent alle sine fornavne. Forældrene var skomagermester Niels Martinus Balling (1818-1897) og Ane Lene Nielsdatter (1819-1856).

Niels Martinus Balling var fra Viborg og skomager ligesom sin far. Vilhelm Ballings mor var datter af husmand Niels Pedersen i Gl. Asmild ved Viborg og hed derfor Nielsdatter. Navnetildelingen først i 1800-tallet var, at børns efternavn var faderes fornavn efterfulgt af datter eller søn. Dengang var tildeling af efternavn ret forvirrende, man kunne ikke direkte se, hvem der var i familie med hvem.

I 1828 kom der lovgivning på området, men det blev endnu mere forvirrende især for piger. Nu skulle pigers efternavn være farens fornavn efterfulgt af "sen/søn"! Landbefolkningen syntes det var mærkeligt og mange fortsatte med den gamle navnetildeling en del år endnu. Andre mente, at den rigtigste regel ville være at tildele børn deres forældres familienavn altså faderens efternavn og ikke bygge på hans fornavn. Disse ændringer blev dog først vedtaget ved lov i 1856. På grund af alle disse "navne genvordigheder" optræder Ane Lene altså som født Nielsdatter, ved

brylluppet i 1844 hed hun Nielsen, ved Vilhelms fødsel i 1848 hed hun Pedersen, der jo var faderens efternavn, og i folketællingen i 1855 og ved sin død hed hun Balling. Det må have været forvirrende især for kvinder.

Hvornår Vilhelms forældre kom til København er uvist, men af rejsestederne i aviserne kan man se, at der rejste en skomager Balling til København fra Aarhus d. 30. juni 1841. Niels Martinus og Ane Lene blev gift d. 8. november 1844 i Vor Frue kirke i København og boede i Kronprinsessegade 390.

I 1848 fødte Ane Lene så en søn, der kom til at hedde Vilhelm.

Vilhelm Balling.

I april 1853 flyttede familien til Løvstræde 7 i kælderen, hvor faderen havde skomagerværksted. Ud over familien på 4 boede der i 1855 også 2 skomagervende, 2 skomagerlærlinge, 1 tjenestekarl og 1 tjenestepige i kælderen. Man boede tæt dengang. Senere flyttede de til nr. 10.

Vilhelm Ballings far må have tjent gode penge, for i 1857 købte han ejendommen "Overgaden oven Vandet 22" på Christianshavn for 6800 Rigsdaler, men familien flyttede ikke ind dér men lejede lejlighederne ud.

Ane Lene døde af lungetuberkulose d. 17. september 1856, da Vilhelm var 8 år og hans lillesøster Ane Margrethe Marie Magdalene 7 år. Deres far fik allerede året efter en ny kone Caroline Jacobsen (1815-1884), der altså blev gift Balling.

Vilhelm Balling blev indkaldt til militæret den 10. december 1867 og havde da titel af gartner. Han var kun 65¼ tomme høj, hvilket svarer til lidt under 1,71 meter. I folketællingen 1870, hvor Vilhelm var 21 år gammel, boede han hos sin far og stedmoder i Løvstræde 10 og var også her opført som gartner.

Hvorfra og hvornår Balling havde lært at danse er svært at sige. Han kunne have lært noget ved militæret, men var nok nærmere uddannet hos en anden danselærer, eller også var han autodidakt - altså selvlært.

Balling skrev i sin dansebog fra 1891, at danseinstituttet var oprettet i 1870. Den første annoncering af hans dansekurser har jeg dog først fundet fra begyndelsen af september 1872. Han annoncerede i "Dags Telegraphen" og boede stadigvæk hjemme i Løvstræde 10, hvor tilmelding til dansekurset skulle foretages.

I en annonce den 11. september skrev han blandt andet, at det var "Køben-

Danseundervisning.

Tirsdag den 1ste Oktober begynder jeg mine
Kursus Møntergade 2, 1ste Sal.

Betaling om Maaenden:

For Herrer 32 Timer 8 ml.

For Damer 60 Timer 3 ml.

For Børn 3 ml.

Dan behage at tegne sig i Poststræde 10 i Slusen
fra Kl. 10 Form.

Erbedigt
Wilhelm Balling.

Folkets Avis 13. september 1872.

havns billigste danseundervisning for voksne og børn" og "NB. Kun gentile herrer og damer kunne deltage". Gentil betyder elegant, elskværdig og nobel. Den 13. september anførte han så, hvad priserne var for deltagelse pr. måned: Herrer 8 mark for 32 timer, damer og børn 3 mark for 60 timer.

3 mark var dengang ca. 1 krone. Kroner blev indført i 1873, og 1 krone var også prisen på ½ kg. smør eller 700 gram flæsk. Et bal kostede omkring 1 mark.

Det er interessant at se prisforskellen mellem herrer og damer. Damer fik 60 timers undervisning for 1 kr., mens herrer for dette timeantal skulle betale over 4 kr. Denne forskel i priserne fandtes ofte i 1800-tallet og skyldtes nok, at kvinder tjente meget mindre end mænd og derfor ikke havde så godt råd til dans.

Dansekurset blev holdt i Møntergade 2, som lå på hjørnet af Pilestræde og var et selskabslokale, der også blev anvendt til baller, møder, foredrag, generalforsamlinger osv. samt tidligere også af andre danselærere til deres undervisning. Bygningen blev revet ned, og det nuværende hus blev bygget i 1888.

Balling havde succes, for der var mange annoncer i de københavnske dagblade de næste 10-20 år. Han var nok den, der havde flest annoncer i disse år. I 9

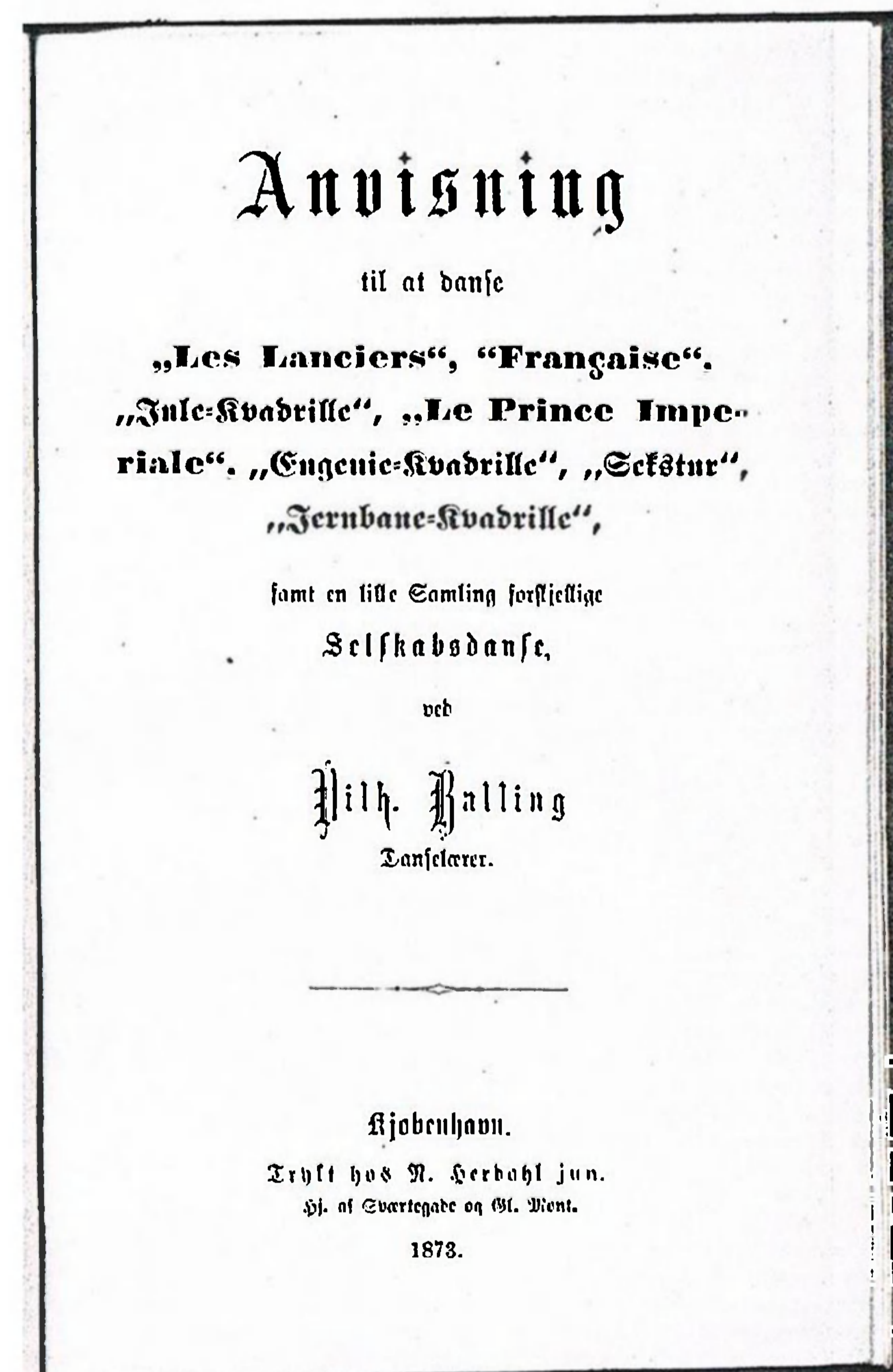
måneder af 1874 var der omkring 125 annoncer og det samme de næste mange år. De fleste annoncer var desuden større end konkurrenternes, så der var nok mange kunder i butikken. Han henvendte sig til alle klasser i samfundet, bl.a. ved at annoncere i Folkets Avis, Dags-Telegraphen og Københavns Adressecomptoirs Efterretninger også kaldet "Adresseavisen". Han opførte sig som "folkets mand", så alle deltog i hans kurser.

I tidligere tider rejste mange danselærere også rundt i landet og holdt kurser. Det ser imidlertid ud til, at Balling kun havde sine kurser i København, men han blev alligevel kendt i hele landet. Det skyldtes, at han i 1873 udgav en dansebog, som kostede 2 mark, og boghandlere kunne købe den til videresalg – 20 stk. for 5 Rigsdaler eller ca. 10 kr. Det betød blandt andet, at danselærere i provinsen anvendte de danse, Balling havde på sit repertoire.

Hans første dansebog, der havde titlen "Anvisning til at danse Les Lanciers, Française, Jule-Kvadrille, Le Prince Imperiale, Eugenie-Kvadrille, Sekstur, Jernbane-Kvadrille samt en lille samling forskellige selskabsdanse" blev annonceret til salg i begyndelsen af november sammen med dansekurser, som stadigvæk blev holdt i Møntergade 2. Forrest i bogen er der et afsnit med de 15 begreber, han anvender i sine dansebeskrivelser. For eksempel definition

på "Opførende", "Damekjæde", "Promenade", "Moulinet" (Mølle) osv. Hvorefter han skriver "At bruge andre fremmede udtryk er unødvendigt, da de kan gives på dansk".

De første annoncer for dansebogen var i Adresseavisen 6. november og i Folkets Avis 19. december 1873. Her nævnte han navnene på nogle af dansene, og at bogen også var sat til salg hos boghandlere i Norge og Sverige, og han anbefalede den som gave til julen 1873. Han skrev i nogle af annoncerne "Specielt anbefales min trykte dansebog, hvor alle de nu brugelige danse tillige med mange andre findes forklarede på den mest letfattelige måde". En anden af de kendte danselærere på den tid var Frederik Ruff (1819-97), der havde været figurant (danser) på det kongelige teater. Han kom som helt ung slem til skade ved et fald på scenen og måtte forlade teateret og nedsatte sig derfor som danselærer. Han havde dan-

Balling's dansebog 1. oplag 1873.

seskole sammen med sin kone Frederikke Ruff (1820-1903), der oprindeligt også var figurant ved det kongelige teater. De annoncerede flittigt i aviserne også før Balling begyndte med sin dans. Ruff var jo noget ældre end Balling og havde derfor undervist i længe-

re tid, inden Balling "kom på banen". Balling annoncerede meget mere end Ruff, som derfor øgede antal af annonceringer. Balling prøvede nok at slå Ruff "af pinden", for deres annoncer var ofte trykt lige efter hinanden i aviserne. Man kan se i annoncerne, at der var en "krig" mellem dem. Når Balling anvendte et af sine superlativer, kom et lignende fra Ruff. Når han skrev "danser af faget", hentydede han til, at han havde været danser på det kongelige teater, og dermed indirekte at Balling var selvlært.

Et eksempel på dette findes i "Folkets Avis" d. 21. december 1873.

"Danselærer V. Balling, Løvstræde 10, 2. Sal, begynder Tirsdag den 30. December kl. 8 Aften et nyt Kursus for Voksne (Begyndere).

For Børn Lørdag den 3. Jan. Fra Kl. 6-8.

Betaling for Herrer for 32 Timer 8 mk.

For Damer for 48 Timer 3 mk. For Børn 3 mk.

Danselærer

V. Balling, Løvstræde 10, 2. Sal, begynder Tirsdag den 30. December kl. 8 Aften et nyt Kursus for Voksne (Begyndere).
For Børn Lørdag den 3. Jan. fra Kl. 6-8.
Betaling for Herrer for 32 Timer 8 mk.
For Damer for 48 Timer 3mk. For Børn 3mk.

Som **Julegave** anbefales
min
Dansebog.

Indhold: Korrekt og let fattelig Anvisning til at danse „Les Lanciers“, „Française“, „Jule-Kvadrille“, „Le Prince-Imperial“, „Eugenie-Kvadrille“, „Sekstur“, „Jernbane-Kvadrille“ samt en lille Samling forskellige Selskabsdansen tilligemed Forklaring over de i Bogen forekommende Danseudtryk. Pris 2 mk.

Alle Selskabsdansen

Kunne læres grundig og hurtig efter min i saa mange Aar velbekendte letfattelige Metode. En Kvadrille eller Runddans (ligemeget hvilken) kan læres paa 1, 2 eller 3 private Timer. Honneste Herrer og Damer, som ikke kunne danse, ontvares til et nyt Kursus for billig Betaling.
F. Ruff, Figurant, Lærer i Dans, Nø. Danser af Fag, Nyhavn 42, 2den Sal ind ad Porten, 1ste Sted fra Havnegade (Gammelholm).

Folkets Avis 21. december 1873.

Som Julegave anbefales min Dansebog. Indhold: Korrekt og let fattelig Anvisning til at danse "Les Lanciers", "Française", "Jule-Kvadrille", "Le Prince-Imperial", "Eugenie-Kvadrille", "Sekstur", "Jernbane-Kvadrille" samt en lille Samling for-

skellige Selskabsdansen tilligemed Forklaring over de i Bogen forekommende Danseudtryk. Pris 2 mk."

Derefter kommer Ruff's annonce:

"Alle Selskabsdansen kunne læres grundig og hurtig efter min i saa mange Aar velbekendte letfattelige Metode. En Kvadrille eller Runddans (ligemeget hvilken) kan læres paa 1, 2 eller 3 private Timer. Honneste Herrer og Damer, som ikke kunne danse, antages til et nyt Kursus for billig Betaling.

F. Ruff, Figurant, Lærer i Dans, Danser af Fag, Nyhavn 42, 2den Sal ind ad Porten. 1ste Sted fra Havnegade (Gammelholm)".

De fortsatte begge med at annoncere på denne måde. Begge anvendte "letfattelige undervisningsmetoder", og Ruff skrev nu også, at hans metode i mange år havde "vundet bifald" samt "specielt anbefales mine trykte anvisninger til at danse efter". Han konkurrerede altså også med Balling med dansebeskrivelser på tryk.

Selvom Frederik Ruff jo havde haft danseskole i omkring 30 år før Balling, skrev Balling i nogle annoncer "Danmarks første danseinstitut". Et par dage efter svarede Ruff igen med "Kjøbenhavns første danse institut", og sådan varede det ved længe.

Vilhelm Balling giftede sig d. 5. maj 1874 med Else Cathrine Vilhelmine Lovise Nielsen (1851-1932). De fik mange børn, hvoraf nogle døde som små. Alle fik 5 fornavne hver. Drengene blev også opkaldt efter kendte personer som Cæsar, Napoleon, Villemoes, Tordenskjold, Griffenfeldt og én hed endog også Helgoland. Hans fulde navn var Carl Johannes Helgoland Villemoes Tordenskjold Balling (1884-1885). Balling må have været lidt af en "verdensmand", hvilket også viste sig i hans danselærergerning og annonceringer.

Familien flyttede i 1874 fra Løvstræde til Borgergade 69, hvor Missionsselskabet havde haft lokaler. Her begyndte Balling nu at holde sine kurser.

I 4. oplag af Ballings dansebøger fra 1876 kan man igen læse prisforskellen

København
**billigste Danseundervisning
for Voksne og Børn.**

Undertegnede anbefaler sine Kursus og private Timer til Voksne og Børn. Undervisningen meddeles grundig og alle Selskabsdansen læres meget hurtig efter min velbeteente letfattelige Metode.

Kun agtede Damer og Herrer kunne deltage.

Betaling for et Aftenkursus
(om Maanedens)

For Herrer for 28 Timer . . .	3 Kr.
— Damer — 28 — . . .	1 —
— Børn	1 —

Betaling for et Eftermiddagskursus
(i tre Maanedens)

For Herrer, 2 Gange Ugentl. fra 4—6.	6 Kr.
— Damer, — — — — —	3 —

Elevatid
VILH. BALLING.

Obs. Vals og Hopsa etc. læres meget hurtig paa 1 à 2 Timer à 1 Kr. Timen, efter den af mig i 1872 indførte nye letfattelige Metode.

Annonce i 4. oplag af dansebogen, 1876.

København
Københavnner-Polka.

Venstre Fod til Siden, Høire til, og Venstre atter til Siden med Appel og høire Fod op bagved.
Derpaa en Gentagelse med modsat Fod.
Det Samme gentages.
Derefter 4 Takter Polka (vædt).

Det Samme gentages og saa fremdeles.
Af V. B.

Rhinlænder-Polka.

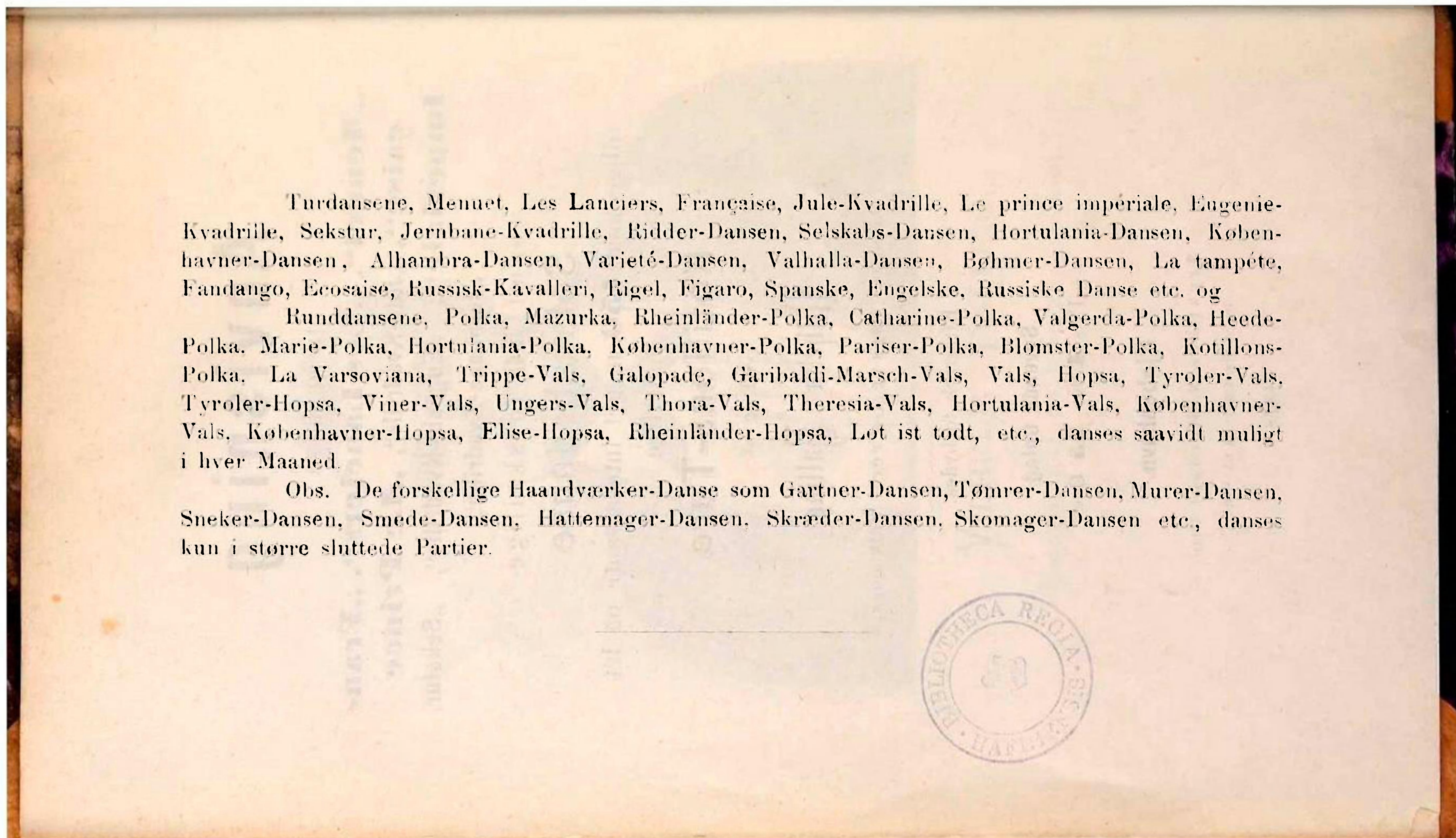
Venstre Fod frem, Høire til, Venstre atter frem, derpaa Høire kort frem foran; samtidig dreier man sig paa Venstre, saa at man faar modsat Front.
Udføres paa samme Maade 4 Gange.
Derefter 8 Takter Polka.

Det Samme gentages og saa fremdeles.

To danse fra 4. oplag af dansebogen, 1876.

for kvinder og mænd, og at han havde indført sin letfattelige undervisningsmetode i 1872. I bogen findes også dansen "Københavnner-Polka", som han selv havde lavet. Den var med i 1875 og i resten af hans bøger frem til 1891, så han har nok anvendt den en del. Dansen er meget enkel.

Balling havde et ret stort repertoire i sin undervisning. I dansebøgerne fra 1873 og 1878 remsede han dansene op. I 1878 var der 25 turdanse inklusive menuet og 30 pardanse. Han skrev, at disse danse danses så vidt muligt hver måned.

Fra dansebogen 7. oplag, 1878.

Han nævnte desuden, at "De forskellige håndværker danse som Gartner-Dansen, Tømrer-Dansen, Murer-Dansen, Snedker-Dansen, Smede-Dansen, Hattemager-Dansen, Skrædder-Dansen, Skomager-Dansen osv. kun blev danset i større sluttede "Partier". Altså ved lukkede selskaber, hvilket for eksempel

kunne være i Gartner Foreningen osv. Han var selv ret folkelig og henvendte sig til de jævne københavnske borgere og deres børn, men annoncerede også for "noblesse" – altså det bedre borgerskab. I november 1877 begyndte han så også at anføre: "Danmarks første lærer i Folkedans". Han definerede ikke,

hvad folkedans var, men det var ret tidligt, at begrebet "folkedans" blev benyttet. Det blev først rigtigt kendt i 1880'erne efter at svenske studenter ved universitetet i Uppsala dannede en dansegruppe til "forædling af danse-kunsten". Foreningen fik navnet "folkedansergruppen Philochoros". Det var denne forenings opvisninger i København, der i 1901 fik den danske folkedansbevægelse rigtig i gang. Det er kun enkelte af de danse, der er trykt i Ballings dansebøger, som er danse, vi i dag kender som folkedanse, og som blev indsamlet lige efter år 1900.

Artiklen fortsættes i næste nummer med "Danmarks første lærer i selskabsdans".

De væsentligste kilder:

Aviser på Statsbiblioteket, Århus.

Bøger på det Kongelige Bibliotek, København.

Statens arkiver – folketællinger og kirkebøger.